

Achtergrond artikel

De huwelijksprocedure

Hoe in Bijbelse tijden een huwelijk tot stand kwam

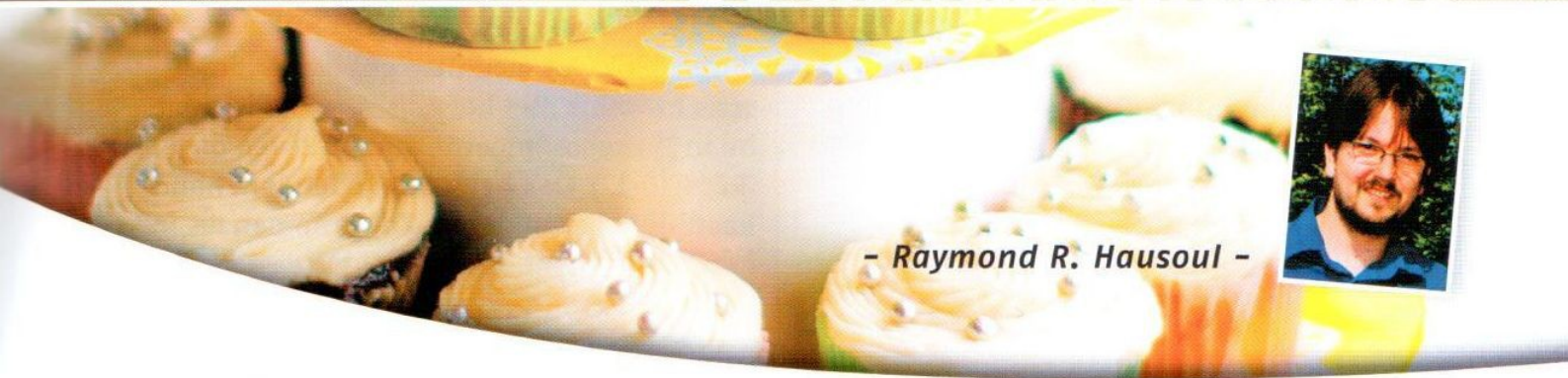
Kerst is voor velen een tijd van bezinning op de eerste komst van de Messias. Toen Jozef nog in ondertrouw was met Maria, gebeurde het wonder. Maar hoe zag zo'n huwelijksprocedure er eigenlijk uit in de oudheid? In dit artikel richt ik me vooral op de oudtestamentische gegevens om vandaar uit enkele lijnen te kunnen doortrekken naar de situatie van Jozef en Maria.

Een familiegebeuren

Als in de oudheid twee mensen voor elkaar kozen en huwden, werden zij niet alleen als individu, maar ook hun beider families aan elkaar verbonden. De familie had een zeer prominente rol in het huwelijksproces. Dikwijls bepaalde de vader samen met zijn zonen welke jongeman de hand van zijn dochter ontving (Ex.2:21; vgl. Hoogl.1:6; 8:8-9). Een strenge handhaving van de gelijkheid in onderlinge maatschappelijke klassen waaruit de bruid en bruidegom kwamen, was hierbij gebruikelijk. Ook kon de moeder bepalen wie de vrouw van haar zoon werd. Een voorbeeld hiervan zien we

bij Hagar die een Egyptische vrouw voor haar zoon Ismaël verkiest (Gen.21:21; 27:46). Ook in de vroege kerk was het gebruikelijk dat christelijke ouders de bruidegom voor hun bruid kozen. Het huwelijk kwam dus tot stand in vertrouwen op de ouders en vandaar de uitspraak: 'Ik hou van jou, omdat jij mijn partner bent'. Natuurlijk kwamen er ook huwelijken uit liefde voor, waarin de andere uitspraak gold: 'Jij bent mijn partner omdat ik van je hou'. Zo kon de jongen zijn voorkeur aan de vader meedelen (Gen.34:4) of zelfs beslissen te huwen, zonder toestemming aan zijn ouders te vragen (vgl. Gen.26:34-35). Ook het meisje werd gevraagd naar haar mening (Gen.24:5,58). Zo koos Simson ervoor om een Filistijnse die hij in Timna zag te huwen, zonder dat zijn ouders hiermee instemden (Ri.14:2). Bij een meisje kwam dit minder voor. Zij werd volgens het algemene gebruik uitgehuwd. In de Wet van Eshnunna, die rond het tweede millennium voor Christus ontstond, lezen we:¹ 'Als een man de dochter van een ander huwt zonder toestemming van de ouders en het huwelijk met haar sluit, is zij niet zijn wettige vrouw, ook al zou ze een jaar bij de jongeman verblijven.'

- Raymond R. Hausoul -

Uithuwelijken

Het Oude Testament kent geen voorschriften in deze richting. Nergens horen we dat ouders hun kinderen moeten uithuwelijken. Een gebeurtenis die hiervoor vaak wordt aangehaald, is het verhaal van Isaak en Rebekka. Abraham kiest via zijn knecht Rebekka tot vrouw voor zijn zoon Isaak. Maar Abrahams vrijheid in die keuze is beperkt. Het gaat bij de aartsvader vooral erom dat zijn zoon geen Kanaänitische huwt (Gen.24:3-4). In het uiteindelijke verhaal speelt Abraham dan ook geen belangrijke rol. De verteller richt zich vooral op de knecht en Rebekka en vervolgens enkel op Rebekka en Isaak: 'Toen bracht Isaak haar in de tent van zijn moeder Sara. En hij nam Rebekka en zij werd hem tot vrouw en hij had haar lief. Zo vond Isaak troost na de dood van zijn moeder (vs.67). Ook in het latere verhaal van Jakob wordt enkel door Isaak en Rebekka gesteld dat hun zonen geen Kanaänitische vrouwen huwen (28:1). Dat hun zoon Ezau toch daarvoor koos en twee Hethitische vrouwen huwt, krenkt hun harten (26:34-35).

Een verklaring voor het uithuwelijken is te vinden in de jonge leeftijd waarmee jongens en meisjes in Bijbelse tijden huwden. Hoewel we in de Bijbel geen leeftijden vinden bij huwelijken, wijst de geschiedenis erop dat de gemiddelde leeftijd tussen de vijftien en achttien jaar lag. In Egypte huwden meisjes bijvoorbeeld tussen hun twaalfde en veertiende en jongens tussen hun veertiende en twintigste levensjaar. In Griekenland lag de leeftijd hoger. Voor meisjes gold een gemiddelde leeftijd tussen de veertien en twintig en bij jongens tussen de twintig en dertig jaar. De Romeinse keizer Augustus stelde dat een meisje vanaf haar twaalfde levensjaar en een jongen vanaf zijn veertiende mocht

huwen. De vroege christenen volgden deze lijn. Joodse schrijvers noemden het wijs als mensen jong huwden. Meisjes dienden volgens de Talmoed te huwen tussen hun twaalfde en dertiende levensjaar (*Jebamoth 62b*). Hierdoor zouden de jongeren zich beter beschermen tegen de seksuele driften van de puberteit. In dit verband zegt Rabbi Huna, in de Talmoed met een overdrijving: 'Iemand die twintig jaar is en nog niet is gehuwd, leeft de hele dag in zonde' (*Kiddusjin 29b*). Vanwege de lage leeftijd om te huwen, was het maatschappelijk gezien te begrijpen dat de familie een grote rol speelde bij de sluiting van het huwelijk.

De bruidsschat

Voor elk huwelijk vond een gesprek over de bruidsschat plaats. Deze bruidsschat betaalde de bruidegom aan de ouders van zijn bruid. In de Bijbel staat Sichem het toe dat Jakob een hoge bruidsschat van hem vraagt, omdat hij Dina wilde huwen, maar haar van te voren al had onteerd (Gen.34:12). Hij verwees hierbij naar een voorschrift dat we later in Ex.22:15-16 tegenkomen. Een bizarre bruidsschat vraagt Saul van David als hij Michal wil huwen. Saul verlangt van David de voorhuiden van honderd Filistijnen, als wraak op zijn vijanden en in de hoop dat David hierbij zou sneuvelen (1Sam.18:25). Dat laatste gebeurt niet. Integendeel, David brengt maar liefst de voorhuiden van tweehonderd Filistijnen mee voor Saul (vs.27; 2Sam.3:14). Tenslotte toont de geschiedenis van Otniël en Akxa dat een bruidsschat ook anders kon worden geregeld. Kaleb, de vader van Akxa, biedt haar aan voor degene die de stad Kirjat-Sefer veroverd. Otniël gaat deze uitdaging aan, overwint en ontvangt de hand van Akxa (Joz.15:16-17; Ri.1:12-13). Een bruidsschat diende als compensatie tegen-

over de familie, omdat deze na het huwelijk een werkkracht minder had. Wie geen bruidsschat kon betalen, kon daarom ook in dienst worden genomen bij de familie van de bruid. Een voorbeeld hiervan is te vinden in het verhaal van de aartsvader Jakob. Hij werkte veertien jaar voor zijn schoonvader Laban om Lea en Rachel te mogen huwen (Gen.29:15-30). Tegelijk diende de bruidsschat ook als beloning voor de inwilliging van het huwelijksaanzoek. Was de bruidsschat eenmaal wettelijk geregeld, beloofde het meisje te trouwen en was men in ondertrouw. Het meisje behoorde de bruidegom vanaf dat ogenblik juridisch toe. Voor de wet stond het meisje vanaf het moment van ondertrouw maatschappelijk gelijk aan een getrouwde vrouw. En een man in ondertrouw kreeg vrijstelling van de legerdienst (Deut.20:7).

Ook Jozef en Maria waren in ondertrouw. Hun belofte aan elkaar was bindend. Ze gebruiken dan ook de termen 'man' en 'vrouw' voor elkaar (vgl. Mat.1:16,19,20,24). Stierf een van de twee in deze tijd, dan was de ander dus een weduwe of weduwnaar. Het verbreken van de belofte in de tijd van ondertrouw gold als een zware misdaad waarop een staf van rechtswege volgde. De status van ondertrouw was immers belangrijk om de reinheid van de jonge bruid te toetsen. Een echtpaar dat in ondertrouw was, onthield zich dus ook op seksueel vlak (Misjna, *Jebamoth* 4:10; *Ketuboth* 1:5). Voor een eerste huwelijk duurde de tijd van ondertrouw in Israël een jaar, terwijl deze voor een tweede huwelijk met een weduwe dertig dagen duurde (Misjna *Ketuboth* 5:2; *Nedarim* 10:5). In de Romeinse maatschappij kon de ondertrouw zelfs maximaal twee jaar duren. Gedurende die tijd woonde de bruid nog steeds in het huis van haar eigen familie. Pas na de voltrekking van het huwelijk betrok ze samen met haar man één huis.

De bruiloftsviering

Vol vrolijkheid en uitbundigheid vierden geliefden hun bruiloften. Het was feest voor de families van de gehuwden. 'Laban nodigde alle inwoners van de stad uit en gaf een feest' (Gen.29:22). Dat een huwelijksfeest lang kon

duren, blijkt uit meerdere gegevens. Simsons huwelijk met het Filistijnse meisje dat hij in Timna ontmoette, duurde zeven dagen (Ri.14:10-12). Ook het latere jodendom handhaaft deze zeven dagen. Zo vernemen we in het pseudepigrafische werk *Jozef en Asnath* dat de farao in Egypte een bruiloftsfeest van zeven dagen voor Jozef en zijn bruid Asnath organiseerde: 'Toen bereidde farao voor Jozef het huwelijk. Het omvatte een grote maaltijd en veel drank voor zeven dagen. Daartoe nodigde hij alle vorsten van Egypte en alle koningen van de volken uit. Hij liet in Egypte afkondigen: "Wie op deze zeven huwelijksdagen van Jozef en Asnath werkt, zal de dood sterven!"' (21:8; vgl. Gen.41:45). Strack & Billerbeck stellen dat een joods huwelijk normaal zeven dagen duurde.² Volgens de Jeruzalemse Talmoed gaf Mozes het volk de opdracht tot het viereen van een bruiloftsfeest van zeven dagen (*Ketuboth* 1,23-25; vgl. *Midrasj, Negaim* 3.2). Ondersteuning krijgt die gedachte ook in het joodse werk *Tobit* waar na 'Tobits neven ook Achikar en Nadab naar hem toe kwamen om in zijn blijdschap te delen', en waar enkele handschriften toevoegen: 'En het bruiloftsfeest van Tobit werd zeven dagen met vrolijkheid gevierd'. Tijdens deze feestperiode van zeven dagen kwamen er volgens de Talmoed op het bruiloftsfeest dagelijks nieuwe gasten bij (*Ketuboth* 7b). Op de eerste van de zeven dagen vonden er drie belangrijke momenten plaats: (1) de bruidegom haalde de bruid op; (2) beiden aten samen met de gasten het bruiloftsmaal (Mat.25:10-12); en (3) het vers gehuwde echtpaar genoot de eerste huwelijksnacht in de bruidskamer. Het is opvallend dat Hooglied veel nadruk legt op het eerste en laatste aspect: de proces-sie (Hoogl.3:6-11) en de eerste nacht (4:1-5:1). De gesluierde bruid werd door de bruidegom in een feestelijke optocht opgehaald uit haar ouderlijk huis en samen met de vrienden en gasten meegenomen naar zijn eigen huis (vgl. Jer.16:9; Hoogl.3:6-11; 1Makk.9:39). De bruid was daarbij prachtig gekleed en getooid met juwelen en droeg een sluier (Ps.45:14-15; Hoogl.3:6-7; 4:1; Jes.4:10). Van deze sluier ontdeed ze zich pas in het bruidsvertrek. We zien dat terug bij Rebekka die haar sluier omsloeg toen Isaak,

haar bruidegom, naderde (Gen.24:65). 's Avonds vond het bruiloftsfeest plaats, dat gepaard ging met een grote maaltijd (Gen.29:22; Ri.14:10). Er werd gezongen, gedanst en uitgebreid feest gevierd (vgl. Hoogl.5:1).

Daarna werden, als hoogtepunt van het feest, de bruid en bruidegom naar de bruidskamer gebracht. Hier waren bruid en bruidegom voor het eerst samen in een kamer. Dikwijls werd het met bloed bevlekte laken als teken van de maagdelijkheid van de bruid bewaard (Deut.22:13-21). De dagen nadien werd er nog volop gefeest door middel van maaltijden, zang en dans.

Vroege kerk

De vroege kerk nam later in het vieren van het huwelijk veel gebruiken over uit de omringende

maatschappij. Zo was het in het Romeinse rijk gebruikelijk dat de bruid getooid ging in het paars-wit. In plaats van een heidens bruiloftsoffer, vierden de christenen op zulke momenten het christelijke avondmaal. De kerkvader Ambrosius stond een uitgebreid bruiloftsfeest toe, maar vermaande de gelovigen om niet als de heidenen hierbij te vervallen in goddeloze braspertijen.³ Op die wijze diende het christelijke huwelijk zowel een vreugdevolle aangelegenheid te zijn, als ook een feest waarin het christelijke getuigenis een voorname plaats innam.

1. James B. Pritchard, *Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament* (Princeton: Princeton University, 1969), 162.

2. Hermann L. Strack and Paul Billerbeck, *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch*, 10th ed. (München: Beck, 2009), II:401; Leon Morris, *The Gospel According to John*, 2nd ed., *New International Commentary on the New Testament* (Grand Rapids: Eerdmans, 1995), 157.

3. William J. Dooley, *Marriage according to St. Ambrose* (Washington: Catholic University of America, 1948), 13.